

Ta’lim-tarbiya jarayonida maqollarning ahamiyati

Sherjanova Sevara Qahramanovna

Urganch Ranch texnologiya universiteti, ingliz tili o‘qituvchisi

ANNOTATSIYA: Maqollarni hayot qomusi, xalq og‘zaki ensiklopediyasi, o‘ziga xos bir badiiy-tarixiy solnoma deyish mumkin. Ular insonlar aqlini o‘tkirlashtiradi, nutqini ravshan va ta’sirchan qiladi, hayotda to‘g‘ri yo‘lni tanlay bilishga, hayotiy jumboqlar va muammolarni to‘g‘ri yechishga o‘rgatadi. Shuningdek, maqollar o‘z ijodkori bo‘lmish xalqning dunyoqarashini, madaniy, maishiy hayotini, tafakkur xazinasini jamlovchi eng kichik og‘zaki ijod namunalari sifatida juda qadimiydir.

Kalit so‘zlar: Maqol, xalq og‘zaki ijod, urf-odat, ta’lim, tarbiya, muloqot.

Insoniyat tomonidan yaratilgan maqollarning tematikasi keng va rang-barangdir. Ayniqsa, maqollar she’riyati va didaktizmi bilan qadimdan mashhur bo‘lib, tematik jihatdan shu qadar boy, shu qadar keng, shu qadar rang-barangki, ularda ijtimoiy hayotning eng murakkab muammolaridan tortib oilaviy hayotning eng kichik urf-odatlarigacha, oliy axloqiy me’yorlardan tortib kishilar xarakteridagi maydachuyda nuqsonlargacha, falsafiy dunyoqarashdan tortib eng kichik jonivorlarning xususiyatigacha o‘z in’ikosini topgan. Qisqasi tabiat va jamiyat hayotining biron-bir sohasi yo‘qki, u maqollarda o‘z aksini topmagan bo‘lsin. Maqollar o‘z navbatida pedagogika sohasida, ya’ni ta’lim va tarbiya jarayonida bizga eng kerakli, vaqt sinovidan o‘tgan ishonchli manba bo‘lib xizmat qiladi. Albatta, biz ulardan o‘z o‘rnida unumli va o‘rinli foydalansak maqsadga muvofiq bo‘lar edi.

Biz o‘zaro muloqat jarayonida o‘z fikrimizni dalillash uchun xalq maqollaridan ko‘p foydalanamiz. Bu narsa bizga nutqimizni go‘zal, jozibali va ishonchli bo‘lishida yordam beradi. Masalan farzand tarbiyasi haqida shunday bir fikr bor: “Sen farzandingni tarbiyalama, eng avvalo o‘zingni tarbiya qil. Farzandingga biror bir xato ishni qilmaslikni qancha uqtirsang ham o‘sha ishni o‘zing qilsang, farzanding sen kabi shu ishni aynan takrorlaydi. Farzand - oynadir”.

Xalqimiz boy ma’naviy merosining ajralmas bir bo‘lagi sifatida yashab kelayotgan maqol, matal va iboralarni o‘rganish, ularda aks etgan xalq hayotini, insoniy tuyg‘ular tasvirini ko‘rsatish har doim dolzarblik kasb etib kelgan. Bizga ma’lumki,

“CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES IN SCIENTIFIC INNOVATIVE RESEARCH”

Issue 5. May 2024

xalq og‘zaki ijodi o‘z ichiga dostonlarni, afsonalarni, maqollar va matallarni oladi. O‘zbek millatini ma’naviy qiyofasini, o‘zligini ko‘rsatib beradigan xalq og‘zaki ijodining namunasi maqollar ayniqsa muhim ahamiyatga egadir. Maqollarni o‘rganish va o‘rgatish yoshlarimiz ma’naviyatida o‘z millatiga nisbatan hurmatni, qalbida faxr tushunchasini beradi. Xalqimiz turmush tarzi ifodalangan manbalardan biri sifatida xalq og‘zaki ijodi, deb qarashimiz mumkin. Maqollar esa xalq og‘zaki ijodining yirik namunasi. Maqollarni o‘rganishimiz o‘z tilimizga nisbatan hurmatni, uni yoshlarimiz ongiga singdirib ularda qadriyatlarimizga nisbatan faxr tuyg‘usini rivojlantirishga katta yordam beradi. Shu bilan birga maqollarimizni chet el maqollari bilan taqqoslash ularni o‘rganish ham boshqa millatlarga nisbatan hurmatni va ularni dunyo qarashidan boxabar bo‘lishimizga katta turtki bo‘ladi.

Ma’lumki, tarbiya ko‘proq ta’lim jarayonida berib boriladi. Bolalarga maktabga kelgan kundan boshlab, bilim olishga havas tuyg‘usi shakllantiriladi. Ularda asta-sekin bilim olishga ehtiyoj paydo bo‘ladi va bu orqali o‘quvchilar ma’naviy ozuqa ola boshlaydilar. Bu bilan bolada kelajakka intilish, orzu-havas, mehnatga chanqoqlik, xayr-u ehsonda sofdillik, ona-Vatanga mehr-muhabbat, fidoyilik, milliy g‘urur, matonat, mehr-oqibat, do‘stlik, ezgulik kabi yuksak hislar paydo bo‘ladi. Albatta, bu jarayonda xalq maqollarining o‘rni beqiyosdir. Jumladan, maqol janridagi asarlar ham boladagi qo‘pollik, qo‘rslik, yolg‘onchilik, yalqovlik, beparvolik kabi illatlarni bartaraf etishda yordam beradi.

Xalq maqollari asrlar davomida sayqal topib, mumtoz qiyofa va mazmun kasb etgan, nutqda faol ishtirok etuvchi paremik birlik sifatida xalq qadriyatlari, urf-odat va an’analari, tarix va madaniyat, ta’lim va tarbiya, odob-axloq masalalari talqini va tavsifini, umuman, millat mentalitetini to‘la namoyon etuvchi ko‘p qirrali hodisadir. Xalq og‘zaki ijodi tomonidan yaratilgan maqollarning mavzu doirasi keng va rang-barangdir. Ayniqsa, maqollar she’riyati va didaktizmi bilan qadimdan mashhur bo‘lib, tematik jihatdan shu qadar boy, shu qadar keng, shu qadar rang-barangki, ularda ijtimoiy hayotning eng murakkab muammolaridan tortib oilaviy hayotning eng kichik urf-odatlarigacha, oliy axloqiy me’yorlardan tortib kishilar xarakteridagi maydachuyda nuqsonlargacha, falsafiy dunyoqarashdan tortib eng kichik jonivorlarning xususiyatigacha o‘z in’ikosini topgan. Qisqasi tabiat va jamiyat hayotining biron-bir sohasi yo‘qki, u maqollarda o‘z aksini topmagan bo‘lsin. Maqollar o‘z navbatida pedagogika sohasida, ya’ni ta’lim va tarbiya jarayonida bizga eng kerakli, vaqt sinovidan o‘tgan ishonchli manba bo‘lib xizmat qiladi. Maqollar to‘plamlarda

yetmishdan ortiq mavzu guruhlariga bo‘lingan. Ularning ichida nutq madaniyati, muomala, muloqat odobi masalasiga oidlarining o‘zi ichki tasniflashda oz so‘zlash, tinglash, sukut saqlash, shirinso‘zlik, to‘g‘ri so‘zlash, mushohadakorlik, Vatan, kasb-hunar, farzand tarbiyasi va hokozo mavzularni o‘z ichiga oladi. Albatta, biz ulardan o‘z o‘rnida unumli va o‘rinli foydalansak maqsadga muvofiq bo‘lar edi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. “O‘zbek xalq maqollari” X.Suvonqulova “Adabiyot uchqunlari”, Toshkent. 2014.
2. ЖЎРАЕВА БИБИШ МУҲСИНОВНА. ЎЗБЕК ХАЛҚ МАҚОЛЛАРИ ШАКЛЛАНИШИНИНГ ЛИНГВИСТИК АСОСЛАРИ ВА ПРАГМАТИК ХУСУСИЯТЛАРИ. АВТОРЕФЕРАТИ. Самарқанд – 2019 17-20 бетлар.
3. G‘aybulloh Salomov, Tarjima tashvishlari. Toshkent, 1983. 8 bet.
4. К. Жўраев “Таржима санъати” Тошкент. 1982 й. 31-б.

**Research Science and
Innovation House**